

JOHN LOCKE

ŽIVLJENJE

- ▣ Rodil 29. avgusta 1632
- ▣ sin odvetnika iz Z Anglije
- ▣ 1646 Westminsterško šolo (naj. Šola) (Klasični j, hebrejsko, arabsko)
- ▣ Oxford: odkrije novo filozofijo in znanost. (medicina)
- ▣ Državna služba (tajnik in svetovalec)
- ▣ 1667 živi pri grofu Shaftesburyju (osebni zdravnik in politični svetovalec)
- ▣ 1683 zapustil Anglijo --> Nizozemska (pisal večji del- Esej o človeškem razumu)
- ▣ Na Nizozemskem postal član zarotniškega kroga angleških političnih izgnancev
- ▣ Umrl 28. oktobra 1704 v Angliji

NJEGOVA DELA IN RAZMIŠLANJA

- Locke je bil zelo učinkovit tako na političnem kakor na filozofskem področju. Zdi se, da ga je tako v osebnih odnosih kakor v politiki in filozofiji najbolj zanimal zdrav razum, čeprav ga je to utegnilo pripeljati do nedoslednosti: vendar je nedoslednost rajši priznal, kakor pa zanikal tisto, kar je bila zanj očitna in neposredna resnica in čemur je pogosto rekel gola stvarna dejstva. Imel je izostren občutek za to, kako se včasih oddaljimo od resničnosti, ko si poskušamo izoblikovati bolj konsistentna stališča o stvareh.
- Pomemben mislec na spoznavni teoriji in politični filozofiji

- Spoznavna teorija:
- V spoznavni teoriji začetnik tistega, kar je za marsikoga njegov najpomembnejši projekt, namreč raziskave meja človeškega spoznanja.
- Misleci pred njim so domnevali, da so omejitve tega, kar lahko spoznamo, postavljene z mejami tega, kar je - da, vsaj načelno, lahko spoznavamo zmerom več resničnosti, dokler ni ničesar več, kar bi še lahko spoznali. Seveda so vselej bili tudi filozofi, ki so vedeli, da utegnejo obstajati razne meje, namreč meje tega, kar človek zmore doumeti, to je, da morda obstajajo tudi vidiki resničnosti, ki jih človek ne bo nikoli spoznal in razumel. V tem so se strinjali skoraj vsi srednjeveški filozofi.
- Locke sekularizira to spoznanje in naredi korak naprej. Če bi lahko, je mislil, analizirali naše mentalne sposobnosti in ugotovili, s čim so se zmožne ukvarjati in s čim se ne morejo, bi odkrili meje našega spoznanja, ne glede na to, kar biva zunaj nas. Ne glede na to, kako veliko (ali malo) je tistega, kar presega naše razumevanje, nam ne bo nikoli dostopno.

- Zato je dal Locke svoji mojstrovini naslov Esej o človeškem razumu in zato na začetku knjige pravi, da je po njegovem »treba raziskati naše zmožnosti in dognati, kateri predmeti so primerni, da se razum ukvarja z njimi, in kateri niso«. Tako se je lotil raziskave, ki so jo za njim povzeli nekateri pomembni filozofi - Hume in Kant v 18. stoletju, Schopenhauer v 19. stoletju, Russell, Wittgenstein in Popper pa v 20. stoletju.
- Locke je tudi rekel, da kar nam je neposredno dano, so vsebine naše zavesti (čutne podobe, misli, čustva, spomin...)
- Tem vsebine pravi ideje. Za Locka je ideja kratko malo to, kar je neposredno navzoče v zavesti.

- Glede spoznanja o zunanjem svetu pa trdi, da nam prve, temeljne podatke, posredujejo čutila :
- Rekel je, da nenehno sprejemamo posebne vtise svetlega ali temnega, rdečega, rumenega ali modrega, vročega ali mrzlega, hrapavega ali gladkega, trdega ali mehkega itn.;
- vsem tem vtisom v prvih letih našega življenja še nismo zmožni dati imen. Vendar jih od vsega začetka beležimo, nekatere si zapomnimo in jih povežemo z drugimi, naposled pa začnemo o njih oblikovati splošne pojme in domneve. Polagoma si pridobimo splošno idejo stvari, predmetov zunaj nas, katerih vtise sprejemamo; potem pa se začne proces, v katerem se učimo razlikovati stvari. Od drugih stvari, na primer, razlikujemo predmet, porasel z dlako, ki je zmerom kje blizu, hodi po štirih in spušča čisto posebne glasove: naučimo se, da mu rečemo pes. Iz takih začetkov duh in spomin na temelju čutnih podatkov oblikujeta vse bolj kompleksne in pretanjene ideje, tako da si polagoma pridobivamo razumno stališče o svetu; razvijemo pa tudi zmožnost mišljenja.

- Locke pride do sklepa, da naši pojmi o tem, kar v resnici obstaja - in potemtakem naše razumevanje resničnosti, sveta -, vedno izhajajo iz čutnega izkustva ali iz tega, kar smo ustvarili iz elementov, ki iz nje izhajajo.
- Zanimal je trditev, da se rodimo z določenim znanjem o svetu, ki smo si ga pridobili v prejšnjem življenju
- Locke je nasprotoval tudi pojmu vrojenih idej v kakršni koli obliki: po njegovem česa takega sploh ni. Prepričan je bil, da je ob našem rojstvu duh kakor prazen list papirja, na katerega začne pisati izkustvo; in da se vse poznejše spoznanje in razumevanje zunanje resničnosti razvije iz teh začetkov.
- Če je ob človekovem rojstvu njegov duh prazen list papirja, tabula rasa, potem ni nihče zaradi rojstva nad drugimi ljudmi: pri posamezniku je vse odvisno od njegove izobrazbe.
- Lockove ideje so, še zlasti v Franciji, pripeljale do prepričanja, da je večino ljudi mogoče osvoboditi družbene podrejenosti z izobrazbo in da so vsi ljudje enakopravni.
- Pomembna zahteva Lockove teorije je tudi: do naših prepričanj moramo imeti zdravorazumski odnos.

- Politična teorija:
- Pravi, da je bilo človeštvo najprej v naravnem stanju. Kot bitje, ki ga je Bog ustvaril po lastni podobi, pa človek niti v naravnem stanju ni bil divja zver, saj mu je Bog dal razum in zavest.
- Lockovo stališče o naravnem stanju se torej zelo razlikuje od Hobbesovega. Kljub temu pa je bila tudi po Lockovem prepričanju odsotnost oblasti ali politične ureditve tako pogubna za ljudi, da so se prostovoljno združili in ustvarili družbo. Tako kakor za Hobbesa tudi za Locka družbena pogodba ni bila sklenjena med vladajočimi in vladanimi, temveč med svobodnimi ljudmi. Vendar pa Locke v nasprotju s Hobbesom pravi, da vladani obdržijo svoje individualne pravice tudi potem, ko so že vzpostavili oblast. Suverenost pripada ljudstvu. Zavarovanje njegovih pravic - varovanje življenja, svobode in lastnine vseh - je edini legitimni cilj oblasti. Če pa oblast začne te pravice zlorabljati (to je, če postane trinoška) ali jih preneha braniti učinkovito (to je, če postane neučinkovita), imajo vladani moralno pravico - potem ko so jo poskušali vnovič vzpostaviti z normalnimi postopki, a se jim to ni posrečilo -, da jo strmoglavijo in nadomestijo s takšno, ki bo svoje delo ustrezno opravljala. To pojasnjuje Lockovo vlogo v slavni revoluciji leta 1688.

- Po Lockovem prepričanju nam daje pravico do lastnine predvsem delo, ki smo ga vložili vanjo; in drugič, z našo lastnino lahko počnemo, kar hočemo. Če delam, da bi nekaj ustvaril, in pri tem nikomur ne škodim, potem imam vso pravico do sadov svojega dela. Če se jih polasti nekdo drug, mi jih dobesedno ukrade. Ker imam torej vso pravico do sadov svojega dela, lahko počnem z njimi, kar hočem; lahko jih komu podarim, če se tako odločim, ali pa jih prodam kakšnemu kupcu. Tako se neodvisno od oblasti razvije družba, ki temelji na svobodnem trgovanju. To pa so osnovni temelji liberalnega kapitalizma.
- Iz Lockove politične filozofije, povezane s spoznavno teorijo, izhaja tudi njegovo prepričanje v strpnost. Ne pozabimo, da si po njegovem mnenju ne moremo pridobiti zanesljivega spoznanja o empiričnem svetu, imamo le nekakšno verjetnost o njem. Potemtakem, pravi, je tako zmotno kot moralno napačno, kadar politična in verska oblast vsiljujeta svoja prepričanja. Lockova stališča o tem so bila zgodovinsko tako pomembna, da bom za konec eno od njih navedel z njegovimi besedami:

- “Kje je človek, ki ima nesporen dokaz, da je resnično vse, kar trdi, in napačno vse, kat obsoja, ali tisti, ki lahko reče, da je do dna preiskal svoja in tuja mnenja? Ker v tem minljivem stanju delovanja in slepote, v katerem smo, verjamemo, ne da bi imeli spoznanje, pa še ta vera se opira na zelo trhle temelje, bi morali dejavneje in skrbneje poučiti sami sebe, ne pa da omejujemo druge.”

KONEC